

Samenvatting

Welke recidive volgt er op de tbs-maatregel? De functie van de tbs-maatregel is het beschermen van de samenleving tegen plegers van ernstige delicten bij wie sprake is van een ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens. Tijdens een gedwongen opname van de terbeschikkinggestelde in een van de daartoe aangewezen inrichtingen probeert men door behandeling het recidiverisico te verkleinen. Sinds midden jaren negentig van de vorige eeuw is het aantal tbs-gestelden sterk toegenomen. Jaarlijks legt de rechtbank ongeveer 200 maal een tbs-maatregel op, terwijl er circa 80 maatregelen worden beëindigd. In 2008 zal de benodigde intramurale capaciteit naar verwachting 1.700 plaatsen bedragen.

In dit rapport wordt ingegaan op de strafrechtelijke recidive onder ex-terbeschikkinggestelden. De uitstroomresultaten van de gehele sector worden in kaart gebracht. Om enig reliëf in de onderzoeksresultaten aan te brengen worden de uitkomsten op sommige plaatsen afgezet tegen de uitkomsten van soortgelijke metingen onder volwassen daders in het algemeen (zie Wartna, Tollenaar en Blom, 2005) en onder ex-gedetineerden (zie Wartna, Tollenaar en Essers, 2005). Uiteraard zijn deze groepen niet in alle opzichten vergelijkbaar met de ex-terbeschikkinggestelden. Dit onderzoek beoogt dan ook niet de effectiviteit van de maatregel vast te stellen, maar levert slechts een beschrijving op van de uitstroomresultaten in de tbs-sector.

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestaat uit alle terbeschikkinggestelden van wie de (onvoorwaardelijke) tbs in de periode 1974-1998 formeel werd beëindigd. Het gaat om 1.798 unieke personen verdeeld over vijf groepen die elk een uitstroomperiode van 5 jaar bestrijken. Over de recidive van de eerste vier *cohorten* werd eerder verslag gedaan (Van Emmerik 1985, 1989; Leuw 1995, 1999). In dit onderzoek wordt een vijfde cohort aan het materiaal toegevoegd: de ex-terbeschikkinggestelden die in de periode 1994-1998 zijn uitgestroomd. Tabel a geeft de aantallen van de vijf cohorten en

Tabel a Onderzoeksaantallen en enkele achtergronden van ex-terbeschikkinggestelden uitgestroomd in de periode 1974-1998

Cohort	Aantal	% man	Gem. leeftijd	% in Nederland geboren	% geweld-/zeden-delict	% contrair beëindigd	% veel-pleger	Mediaan duur maatregel in dagen
1974-1978	497	91,75	36,09	92,29	61,57	19,14	52,08	1.520
1979-1983	394	95,94	32,96	89,31	80,34	40,05	60,85	1.461
1984-1988	371	94,61	33,76	86,14	93,53	48,86	65,67	1.826
1989-1993	312	96,47	34,93	75,81	96,47	63,92	70,19	1.842
1994-1998	275	94,55	34,77	75,36	97,83	58,65	56,16	2.131
Totaal	1.849*	94,43	35,42	85,11	82,94	42,82	60,90	1.808

* Dit zijn 1.798 unieke personen

enkele achtergrondkenmerken van de ex-terbeschikkinggestelden. In de achtergronden van de vijf cohorten van ex-terbeschikkinggestelden doen zich grote verschillen voor. De belangrijkste verschuivingen hebben zich voorgedaan in de duur van de maatregel, het uitgangsdelict en het aandeel 'veeplegers'. Het aantal ex-terbeschikkinggestelde personen dat in de periode van 5 jaar voorafgaand aan de tbs al minstens drie keer werd vervolgd, is in de loop der jaren gestegen maar in de laatste cohort weer scherp gedaald. Het percentage dat de maatregel kreeg opgelegd naar aanleiding van een geweld- of zedendelict is sterk toegenomen. Hetzelfde geldt voor de duur van de tbs en het aandeel contraire beëindigingen. Met deze verschillen dient bij de interpretatie van de uitkomsten van de recidivemeting rekening gehouden te worden.

Methoden van onderzoek

Het onderzoek maakt deel uit van de WODC-Recidivemonitor, een doorlopend project waarin gestandaardiseerde metingen worden verricht onder uiteenlopende dadergroepen. Voor de metingen wordt gebruikgemaakt van gegevens uit de onderzoeks- en beleidsdatabase justitiële documentatie (OBJD). De OBJD is een geanonimiseerde versie van het justitiële documentatiesysteem (JDS) en bevat informatie over de criminaliteit die door het OM wordt vervolgd. Voor de berekening van de recidive gelden binnen de Recidivemonitor vaste criteria (zie tabel b).

Tabel b Recidivecriteria binnen de WODC-Recidivemonitor

criterium	Omschrijving
Algemene recidive	Alle nieuwe justitiecontacten ongeacht de aard en ernst van de gepleegde misdrijven, behalve de strafzaken die eindigen in vrijspraak, een technisch sepot of een andere technische uitspraak
Ernstige recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten n.a.v. een misdrijf met een wettelijke strafdreiging van 4 jaar of meer*
Zeer ernstige recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten n.a.v. een misdrijf met een wettelijke strafdreiging van 8 jaar of meer
Speciale recidive	Nieuwe, geldige justitiecontacten n.a.v. hetzelfde soort misdrijf als in de uitgangszaak

* Delicten met een lagere strafdreiging waarvoor wel voorlopige hechtenis kan worden opgelegd, vallen ook in deze categorie.

Met behulp van deze criteria wordt de recidive in de diverse onderzoeksgroepen beschreven. De respondenten uit de eerste cohort konden 25 tot 30 jaar worden gevolgd en de ex-terbeschikkinggestelden uit de laatste cohort 5 tot 10 jaar. Omdat de beschikbare gegevens beperkt zijn, biedt dit rapport geen verklaring voor het optreden of uitblijven van de recidive.

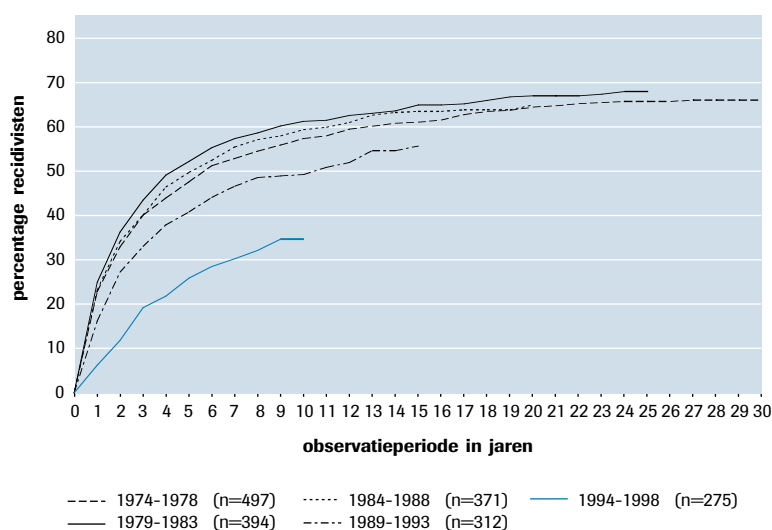
Het gaat niet in op de achtergronden en oorzaken ervan, maar geeft slechts een cijfermatig overzicht. De volgende vragen komen daarbij aan de orde:

- de *prevalentie* van recidive; welk deel van de (sub)groep heeft gerecidiveerd?
- de *snelheid* waarmee men recidiveerde; op welk moment vond de recidive plaats?
- de *frequentie* van de recidive; hoeveel nieuwe justitiecontacten heeft de recidivist na de uitgangszaak opgebouwd?
- de *aard* en *ernst* van de recidivedelicten; welk type delict werd gepleegd en hoe werd de nieuwe strafzaak afgedaan?
- de *omvang* van de recidive; hoe omvangrijk is de totale recidive in de (sub)groep?

Prevalentie van recidive onder ex-terbeschikkinggestelden

Figuur a toont het vóórkomen van ernstige recidive in de vijf cohorten van ex-terbeschikkinggestelden. De ernstige recidive maakt 80 à 90% uit van de algemene recidiveprevalentie. Beide vormen van recidive zijn in de loop der jaren afgenomen. Uit de laatste cohort is na 10 jaar 34% van de ex-terbeschikkinggestelden opnieuw voor een middelzwaar of zwaar delict vervolgd. In de drie oudste cohorten bedraagt dit percentage 57 tot 61. De ernstige recidive van de ex-terbeschikkinggestelden die tussen 1994 en 1998 zijn uitgestroomd, is lager dan onder ex-gedetineerden. Na 6 jaar is 57% van

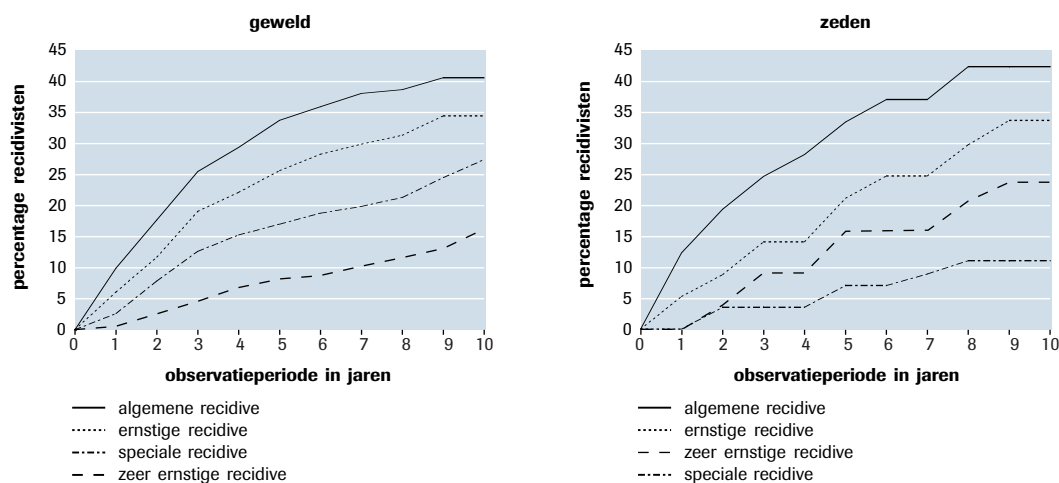
Figuur a Prevalentie van ernstige recidive onder vijf cohorten van ex-terbeschikkinggestelden uitgestroomd in de periode 1974-1998

de ex-gedetineerden vervolgd voor een misdrijf met een strafdreiging van 4 jaar of meer. Bij ex-terbeschikkinggestelden uit de laatste cohort is het percentage dat ernstig heeft gerecidiveerd na 6 jaar 28%. Onder volwassen daders in het algemeen bedraagt dit percentage 24.

Figuur b toont het verloop van de verschillende vormen van recidive voor de geweldplegers en zedendelinquenten uit de laatste cohort van ex-terbeschikkinggestelden. Samen maken deze twee groepen 98% uit van alle ex-terbeschikkinggestelden die in periode 1994-1998 zijn uitgestroomd. Naast de algemene, ernstige en zeer ernstige recidive zijn ook de percentages speciale recidive vermeld. Bij de geweldplegers maakt de speciale recidive een veel groter deel uit van de totale recidive. Na 10 jaar is 27% voor een nieuw geweldsdelict vervolgd. Bij de zedendelinquenten is de speciale recidive lager: na 10 jaar heeft 11% een nieuw justitiecontact in verband met een zedenmisdrijf. *Overige facetten van de recidive*

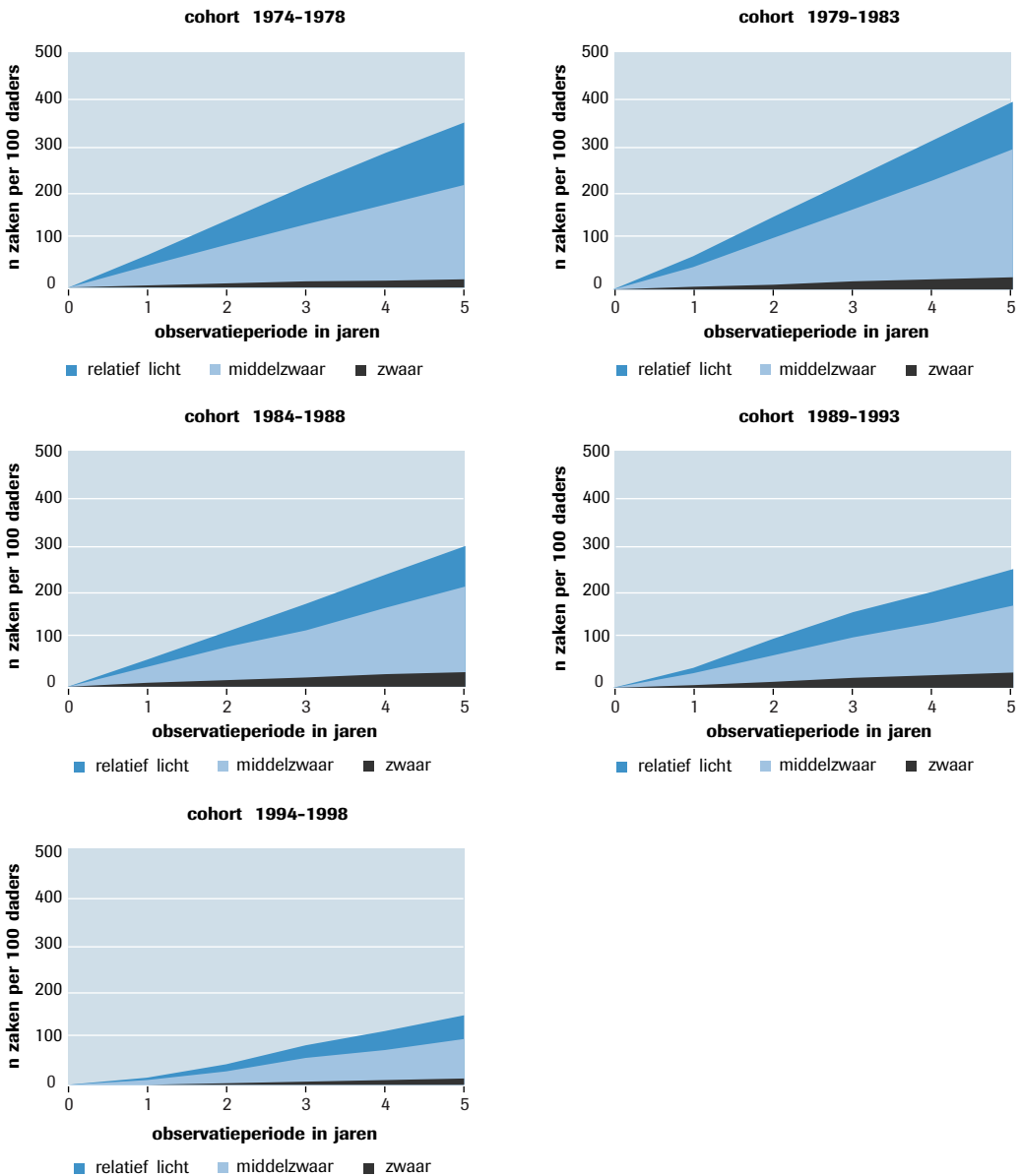
Figuur b Prevalentie van verschillende vormen van recidive onder ex-terbeschikkinggestelden veroordeeld voor een geweldsmisdrijf (n=233) of een zedenmisdrijf (n=57) en uitgestroomd in de periode 1994-1998

De recidivisten onder de ex-terbeschikkinggestelden uit de laatste cohort hebben 5 jaar na het einde van de maatregel gemiddeld 3,8 nieuwe justitiecontacten opgebouwd, waarvan 2,5 naar aanleiding van delicten met een strafdreiging van 4 jaar of meer. De recidivezaken worden relatief vaak met een gevangenisstraf van meer dan 6 maanden afgedaan. De recidivefrequentie onder ex-terbeschikkinggestelden is in de afgelopen decennia gedaald. Deze is nu vergelijkbaar met de recidivefrequentie in de totale daderpopulatie. In de eerdere cohorten was het aantal recidivecontacten veel hoger. Figuur c geeft voor elk van de vijf cohorten weer welke aantallen recidivezaken er volgden in de periode na de beïn-

diging van de maatregel. De zaken zijn uitgesplitst naar de ernst van de gepleegde delicten.¹ De aantallen worden uitgedrukt per groep van honderd ex-terbeschikkinggestelden.

Figuur c Omvang van de recidive in vijf cohorten van ex-terbeschikkinggestelden uitgestroomd in de periode 1974-1998; uitgesplitst naar ernst van de gepleegde delicten

1 Dit onderscheid is gebaseerd op de maximale strafdreiging van de delicten; zie tabel b.

Figuur c laat zien dat de omvang van de recidive onder ex-terbeschikkinggestelden in de laatste decennia sterk is afgenomen. Na 1978 nam de recidiveomvang eerst licht toe, maar sinds 1983 daalt het niveau gestaag. In de eerste cohort zorgden 100 ex-terbeschikkinggestelden in 5 jaar tijd nog voor 344 nieuwe strafzaken. Bij de ex-terbeschikkinggestelden uit 1994 tot 1998 bedraagt het aantal zaken 125. De afname van de zeer ernstige recidive is minder spectaculair. In de laatste cohort kwamen in de eerste 5 jaar na het ontslag per 100 ex-terbeschikkinggestelden 12 strafzaken voor naar aanleiding van misdrijven met een strafdreiging van meer dan 8 jaar; in de eerste cohort waren dat er 17. De omvang van de recidive in de laatste groep ex-terbeschikkinggestelden is veel kleiner dan onder volwassen ex-gedetineerden. In 5 jaar tijd is het totale aantal recidivezaken naar verhouding 3,5 keer zo klein.

Factoren die samenhangen met het vóórkomen van recidive

De kans op recidive onder ex-terbeschikkinggestelden hangt samen met een aantal factoren. Binnen de groep zijn sterke verschillen te zien. De beste voorspeller van ernstige recidive is het aantal eerdere (zware) justitiecontacten: hoe groter het aantal eerdere justitiecontacten, hoe groter de kans dat men in de periode na het ontslag opnieuw in de fout gaat. Ook spelen een rol: geslacht (mannelijke ex-terbeschikkinggestelden recidiveren vaker dan vrouwelijke), geboorteland (het recidiverisico is het hoogst onder personen geboren in Nederland) en leeftijd (hoe jonger men bij uitstroom is, hoe groter de kans op een nieuw justitiecontact). Daarnaast blijkt een aantal verblijfskenmerken samen te hangen met de kans op recidive. Als er tijdens de tbs sprake is geweest van ongeoorloofde afwezigheid, is er meer kans op recidive. Eindigde de maatregel met een periode van proefverlof, dan zijn de vooruitzichten beter. De duur van de maatregel lijkt geen verschil te maken en de wijze van beëindiging van de maatregel evenmin. Bij gelijke scores op de overige gemeten kenmerken, maakt het geen verschil of de maatregel contrair of conform het advies van de inrichting werd beëindigd. Wel speelt het type uitgangsdeldict nog een rol. Bij ex-terbeschikkinggestelden die werden veroordeeld voor een geweld- of zedendeldict werden over het algemeen de beste resultaten gehaald. Het is niet duidelijk waaraan deze resultaten moeten worden toegeschreven. De afname van de recidive onder ex-terbeschikkinggestelden zou het gevolg kunnen zijn van demografische veranderingen; er worden bijna geen frequent recidiverende vermogensdelinquenten (de zogeheten 'veelplegers') meer in de tbs opgenomen. Maar er zou ook sprake kunnen zijn van een verbeterde behandeling, of van een selectiever beleid bij het beëindigen van de maatregel: alleen de terbeschikkinggestelden met gunstige vooruitzichten worden in vrijheid gesteld. Dit laatste zou ook een verklaring kunnen bieden voor de toenemende duur van de tbs-maatregel.

Slot

In dit rapport zijn de uitstroomresultaten van de tbs-sector in kaart gebracht. De recidive onder ex-terbeschikkinggestelden is inmiddels vergelijkbaar met die van een gemiddelde groep van volwassen daders en veel lager dan in de groep ex-gedetineerden. De vergelijking met andere daderpopulaties kan worden gemaakt omdat metingen in het kader van de WODC-Recidivemonitor altijd op dezelfde manier worden uitgevoerd. Dit onderzoek vormt het eerste in een nieuwe reeks. Met jaarlijkse metingen zullen de ontwikkelingen in het recidiveniveau van ex-terbeschikkinggestelden worden bijgehouden. Ook in de andere sectoren van DJI zal deze opzet worden gevolgd.